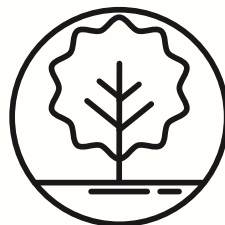

PROJEKT
DLA NAUCZYCIELI WYCHOWANIA
PRZEDSZKOLNEGO
„ODKRYWCY PRZYRODY”

„Pozwólmy dziecku doświadczać, eksperymentować, dowiadywać się i porównywać, szukać i drążyć w głębinach wiedzy, wyruszać w podróże odkrywcze – czasami trudne, ale jakże bogate i fascynujące”.

C. Freinet

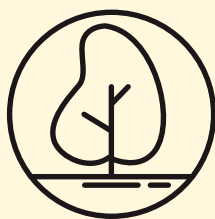
Niniejszy projekt powstał w odpowiedzi na wyzwania, jakie stają przed współczesną edukacją dziecka i jest efektem poszukiwań koncepcji, dróg, sposobów optymalizacji kształcenia dzieci i maksymalizacji ich indywidualnych zasobów rozwojowych. Co więcej, jego Autorki zakładają, że może być efektywną i niezwykle atrakcyjną alternatywą organizacji środowiska uczenia się dzieci, bogatego w zdarzenia i sytuacje, sprzyjające zdobywaniu i wzbogacaniu dziecięcych doświadczeń.

Wiek przedszkolny to czas niezwykle dynamicznych zmian rozwojowych, a ich jakość ma w wielu zakresach i aspektach determinujący wpływ na ich dalsze funkcjonowanie. Wysoka zatem jakość wsparcia rozwoju dzieci w okresie średniego dzieciństwa wydaje się być kluczowa dla przebiegu zmian na kolejnych etapach ich życia. Wychowanie przedszkolne, jako formalna działalność edukacyjna, zgodnie z założeniami podstawy programowej, ma wspomagać dziecko, tworzyć dla niego optymalne warunki stymulujące ich wszechstronny rozwój i czuwać nad kierunkiem owych zmian. Głównym zaś zadaniem nauczyciela w przedszkolu jest pomaganie wychowankowi w rozwijaniu jego wszechstronnych kompetencji, a szczególnie: samodzielności, kreatywności, odpowiedzialności, umiejętności dostrzegania problemu i wyciągania wniosków, rozwiązywania problemów, planowania i przewidywania skutków swych działań i zamierzeń oraz umiejętności społeczno-emocjonalnych. Szanse ich nabycia i rozwinięcia stwarza koncepcja pracy odwołująca się do założeń edukacji outdoorowej, która opiera się na wykorzystaniu potencjału, zasobów i zainteresowań dziecka oraz zaspakajaniu jego indywidualnych potrzeb rozwojowych.

Zdaniem Auterek projektu edukacja w terenie zasługuje na uwagę ponieważ stwarza warunki do doświadczania świata wszystkim zmysłami, całym sobą, a przy tym w pełni respektuje potrzeby dziecka. Odnajdzie się w niej każdy przedszkolak bez względu na specyfikę swojego rozwoju.

Edukacja outdoorowa umożliwiająca rozwój każdemu dziecku, szanuje jego indywidualność i odrębność, zapewnia wychowankom osiągnięcie sukcesu, daje możliwość aktywnego udziału w przestrzeni okołoprzedszkolnej. Nauczyciel zaś pełni w niej rolę facylitatora, a więc wyzwala i zachęca dzieci do samodzielnych działań. Dzięki takiemu prowadzeniu zajęć dziecko samodzielnie poszukuje, obserwuje i odkrywa otaczający je świat przez co nabywa osobistych doświadczeń, poddaje je refleksji i analizie, by na końcu zastosować je w codziennych i naturalnych sytuacjach. Ma także szansę wykorzystania dotychczasowej wiedzy i umiejętności oraz poddania ich praktycznej weryfikacji.

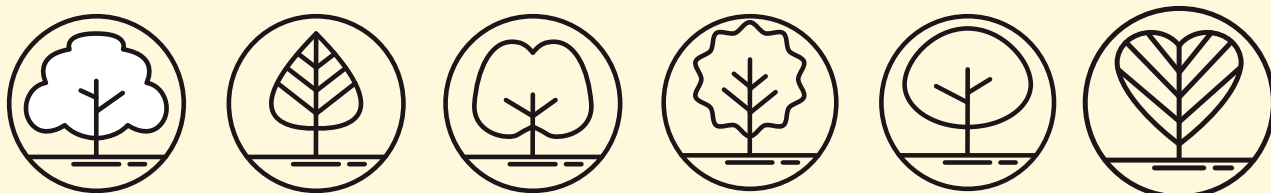
Edukacja w terenie naszym zdaniem jest najbardziej naturalną strategią uczenia się. Metody nauczania, jakie wykorzystujemy i do których zachęcamy to między innymi: obserwacja, eksperyment i doświadczenia poszukujące. Zalecamy by zaplanowane cele i zadania edukacyjne realizować podczas spacerów i wycieczek terenowych, zajęć w ogrodzie przedszkolnym (np. zakładanie grządek z hodowlą roślin, organizowanie przestrzeni w ogródkach dla aktywności fizycznej, zakładanie ekohodowli i szklarni, ścieżek sensorycznych, stacji meteorologicznych, budek lęgowych itp.) oraz różnego rodzaju konkursów przyrodniczych i akcji związanych z ochroną przyrody.

Projekt „Odkrywcy przyrody” ma zachęcić nauczycieli wychowania przedszkolnego do pracy z dziećmi w terenie. Forma ta w polskim przedszkolu jest traktowana jako alternatywa i nowatorska, a z której z powodzeniem korzystają leśne przedszkola. Chcemy zarazić wszystkich zainteresowanych ideą edukacji outdoorowej i udowodnić, że jest możliwa do realizacji w przeciętnym przedszkolu. Wszystkie działania, które dotychczas realizowaliśmy w salach przedszkolnych z powodzeniem możemy przenieść w teren, najbliższe środowisko. Działania, do jakich zachęcamy realizujemy w naszych przedszkolach od kilku lat z coraz większym powodzeniem i zaangażowaniem dzieci, nauczycieli i rodziców. Wymieniamy się swoimi pomysłami i doświadczeniem z nauczycielami edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej z Wielkiej Brytanii i Rumunii realizując kolejny rok projekt Erasmus+ „Blossoming outdoors”. Myślimy też, że koncepcja edukacji outdoorowej jest doskonałym rozwiązaniem dla pracy z dziećmi w czasach pandemii ponieważ przebywanie na świeżym powietrzu jest o wiele bezpieczniejsze niż w zamkniętych pomieszczeniach przedszkola i jest też bezspornie bardziej atrakcyjne dla dzieci.

Zakładamy, że niniejszy projekt przyczyni się głównie do rozpropagowania idei edukacji outdoorowej w środowisku przedszkolnym oraz postrzegania przyrody jako naturalnego środowiska zapewniającego dzieciom możliwości holistycznego rozwoju poprzez zabawę badawczą i wielozmysłowe poznawanie rzeczywistości, a także ich emocjonalne zaangażowanie.

prof. UAM dr hab. Renata Michalak
Renata Stawczyk-Mizińska
Grażyna Ziółtek

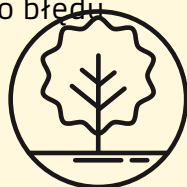
Rozdział I

Kluczowe zasady edukacji outdoorowej

Wszystkie zajęcia dzieci w wieku przedszkolnym odbywające się na świeżym powietrzu – w terenie wynikają z ich naturalnej potrzeby. Ograniczanie obcowania dziecka ze środowiskiem naturalnym może prowadzić do dużych trudności, chorób a czasem do zaburzeń rozwoju. Richard Louv amerykański badacz relacji między dziećmi a światem przyrody, w swojej książce pt.: „Ostatnie dziecko lasu. Jak uchronić nasze dzieci przed zespołem deficytu natury” opisuje syndrom znany jako zespół deficytu natury (Nature Deficit Disorder, NDD). Według niego brak bezpośredniego kontaktu z przyrodą powoduje u dzieci zahamowanie procesów poznawczych, rozwojowych i emocjonalnych. Natomiast obcowanie z naturą pozwala się dzieciom skoncentrować, wyciszyć i wpływa na ich kreatywność. [1] Edukacja w terenie daje możliwości większej aktywności na świeżym powietrzu. Umożliwia nabywanie kluczowych kompetencji poprzez doświadczanie i swobodną zabawę o charakterze badawczym. Przebywanie na świeżym powietrzu jest zatem bardzo istotnym czynnikiem wpływającym na zdrowie dziecka zarówno fizyczne jak i psychiczne. Dziecko uczy się w sposób nieświadomy, bez przymusu poprzez samodzielne doświadczanie i eksperymentowanie i zgodnie z własnym tempem. Nauczyciel jest dla dziecka tylko i wyłącznie towarzyszem, przewodnikiem i mentorem. Dla dzieci w wieku przedszkolnym zajęcia poza salą przedszkolną dają dużą swobodę, zachęcają do kreatywności i w sposób naturalny umożliwiają przyswajanie wiedzy, jej strukturywanie i wykorzystywanie. Należy jednak pamiętać, że edukacja outdoorowa ukierunkowana jest na określone cele. Praca w terenie ma umożliwiać dzieciom bezpośrednią obserwację, badanie wszystkimi zmysłami obiektów, miejsc i zjawisk. Ponadto, dokumentowanie własnych spostrzeżeń, doświadczeń czy wniosków. Należy docenić w szerokim tego słowa znaczeniu środowisko naturalne jako miejsce realizacji celów edukacyjnych.

Kluczowe zasady edukacji outdoorowej to:

- Uczenie się przez zabawę jako samodzielne zdobywanie i wzbogacanie wiedzy i umiejętności,
- Praca w nieformalnych grupach, parach czy zespołach jako najbardziej efektywna
- Samodzielne dokonywanie przez dzieci wyboru gier, zabaw, zadań, doświadczeń, projektów, eksperymentów, miejsc w celu realizacji określonego zadania czy tematu
- Atmosfera zaufania i swobody działania dziecka jako dająca poczucie bezpieczeństwa
- Nauczyciel jako facylitator, przewodnik, mentor, który nie narzuca gotowego planu czy sposobu wykonania zadania
- Dzieci poznają dany temat poprzez samodzielne doświadczanie i działanie
- Uczenie przez zabawę opiera się na najnowszych teoriach naukowych,
- Informacja zwrotna od dzieci jako sposób ewaluacji wykonywanych zadań
- Każdy uczestnik procesu ma prawo do błędów

Rozdział II

Pomoce dydaktyczne

Istotnym elementem zajęć w ramach edukacji outdoorowej są pomoce dydaktyczne – w tym wypadku materiał naturalny znajdujący się w najbliższym otoczeniu dziecka. Ważnym sprzymierzeńcem są tu elementy ukształtowania terenu i bogactwo naturalnie występujących obiektów.

Oczywiście powinniśmy pamiętać o postawionych sobie celach i prowadząc zajęcia outdoorowe możemy wykorzystywać zabrane ze sobą: lup, mapy, pojemniki, sprzęt laboratoryjny, kartki papieru, aparat fotograficzny, lornetki, przyrządy miernicze itp. Należy przy tym mocno podkreślić, że pomoce nie powinny w żaden sposób ograniczać możliwości samodzielnego odkrywania i zdobywania wiedzy przez dzieci. Co więcej, ich dostępność i dobór powinien wynikać z charakteru zadań, jakie dzieci samodzielnie wybiorą.

Rozdział III

Korzyści ze stosowania edukacji outdoorowej

Wyjście w teren daje także nieograniczone możliwości do kształtowania tak zwanych umiejętności miękkich, takich jak: współpraca w zespole, odpowiedzialność za siebie i jakość wykonania

powierzonych zadań, umiejętność negocjowania i podejmowania decyzji, umiejętność rozstrzygania sporów i konfliktów, nawiązywania i podtrzymywania relacji, panowania nad własnymi emocjami, empatia, a także umiejętność stawiania pytań i poszukiwanie na nie odpowiedzi poprzez ścieranie się różnych poglądów. Współpraca w zespole to również budowanie zaufania i poszukiwanie kompromisu. Rozwijanie tych umiejętności już w przedszkolu pomaga w stworzeniu właściwej, przyjaznej i bezpiecznej atmosfery. Edukacja outdoorowa daje prawo do błędu. Polski system edukacji utwierdza nas w przekonaniu, że błąd jest czymś jednoznacznie złym. Tak może się zdarzyć ale bez błędów nie ma postępu. Sposobem na zminimalizowanie niepożądanych skutków błędów jest nauka przez własne doświadczenia. To daje edukacja w terenie. Tu dziecko uczy się przez zabawę wyciągnąć z błędu wnioski oraz przeżyć sytuację symulacyjną na swoje własne doświadczenie. Rozwija kompetencję wyciągania wniosków z popełnionych błędów, poszukiwania nowych rozwiązań i traktowania błędu czy porażki jako drogi do osiągnięcia sukcesu. Nie do przecenienia jest też fakt, że zajęcia w terenie pozwalają dzieciom lepiej się poznać – samych siebie i pozostałych członków grupy. Dla nauczyciela jest to nieprzebrane źródło poznania swoich podopiecznych, umożliwia odkrywanie talentów, poznawanie słabych i mocnych stron dzieci. Nauczyciel będąc przewodnikiem – mentorem stwarza możliwości do pokonywania przez dzieci kolejnych barier i trudności.

Dzieci rozwijają poczucie własnej wartości i wiarę we własne możliwości. To wszystko sprawia, że nauczycielowi łatwiej współpracować z dziećmi, które wierzą we własne siły i nie czują lęku przed podejmowaniem nowych wyzwań. Największą korzyścią edukacji outdoorowej jest relacja dziecka z naturą dająca możliwość odbudowania naturalnej więzi z przyrodą szczególnie w czasach dominacji technologii cyfrowej i przemysłu. Możliwość odbywania edukacji w terenie o każdej porze roku sprawia radość i ma ogromne znaczenie profilaktyczne dla zdrowia fizycznego i psychicznego dzieci. Przedszkolaki uczą się pomagać sobie nawzajem i dbają o swoje bezpieczeństwo, co niewątpliwie przekłada się również na relacje w rodzinie i współpracę rodziców z przedszkolem. Edukacja w terenie daje niewątpliwie lepsze wyniki w nauczaniu czego dowodem są liczne badania naukowe.

Rozdział IV

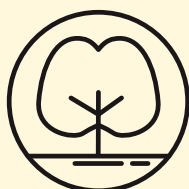
Cele i zasady edukacji outdoorowej

Edukacja outdoorowa to koncepcja pracy, która zakłada, że przedszkole powinno być miejscem stwarzającym klimat bezpieczeństwa i warunki do maksymalnego rozwoju osobowości każdego dziecka poprzez:

- stymulowanie rozwoju dziecka jako człowieka świadomego swych praw i obowiązków, o świadomej postawie obywatelskiej i proekologicznej
- wychowanie dziecka na samodzielnego dorosłego, badacza, twórcę o szerokich zainteresowaniach
- organizowanie bogatego i zróżnicowanego środowiska edukacyjnego, jako źródła doświadczeń rozwojowych
- swobodną zabawę badawczą i ekspresję, jako główny sposób poszukiwania i zdobywania wiedzy
- inkulziję społeczną każdego dziecka, niezależnie od jego indywidualnych zasobów i możliwości.

Realizacja idei edukacji outdoorowej w przedszkolu wymaga respektowania kluczowych zasad:

- swobody, polegającej na doborze tematu zajęć, miejsca, sposobu i czasu zgodnie z potrzebami, zainteresowaniami i motywami dziecka.
- dziecko samo decyduje o doborze i sposobie wykonania zadania;
- motywacji – dziecko musi znać cel podejmowania danej aktywności oraz być przekonane o jej użyteczności;
- wzajemności, polegająca na współpracy rówieśniczej i wzajemnej wymianie doświadczeń
- dyskretnej pomocy – dzieci różnią się między sobą potrzebami, zasobami i możliwościami. Niektóre z nich mają mniej pomysłów i powoli nabierają wiary we własne siły. Wymagają zatem wrażliwej i nienatarczywej stymulacji ze strony nauczyciela lub bardziej kompetentnego rówieśnika;
- pozytywnej oceny – każde dziecko w realizację zadania wkłada wysiłek, na jaki je stać. Słowa pochwały i zachęty mobilizują do dalszej pracy. Należy zatem stosować komunikaty podnoszące samoocenę dziecka.

Rozdział V

Znaczenie edukacji outdoorowej dla rozwoju dziecka i nauczyciela przedszkola

Dzieci rodzą się badaczami, a poznawanie otaczającego nas świata przyrody w środowisku naturalnym, sprzyja wszechstronnemu i harmonijnemu rozwojowi, zatem dzięki outdoorowej edukacji rozwijamy u dziecka wiele umiejętności i kompetencji, w tym:

- samodzielność myślenia,
- umiejętność podejmowaniu decyzji
- samodzielność w działaniu,
- wyrabianie właściwego stosunku do otaczającej przyrody
- prawidłowe reagowanie na cierpienie ludzi i zwierząt
- dostrzeganie zależności między dbaniem o środowisko a zdrowiem człowieka
- rozwijanie poczucia odpowiedzialności
- rozwijanie własnych zainteresowań poprzez indywidualny dobór zadań,
- kształtowanie motywacji wewnętrznej do działania – zwiększanie poczucia własnej wartości,
- kształtowanie samokontroli, a tym samym wzięcia odpowiedzialności za swoje działania,
- nabywanie umiejętności wystąpień publicznych

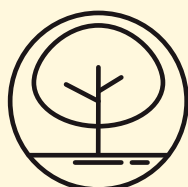
Aby dziecko mogło osiągnąć powyższe kompetencje a proces edukacji przebiegał na jak najwyższym poziomie, niezbędne jest, by nauczyciela cechowały następujące umiejętności:

- ogromny szacunek do dziecka i jego potrzeb,
- zaspokojenie potrzeb podstawowych dziecka w tym poczucie bezpieczeństwa i bliskości
- empatia i umiejętność towarzyszenia dziecku podczas odkrywania świata
- otwartość na zmiany i na drugiego człowieka,
- kreatywność,
- ciekawość,
- ciągłe doskonalenie,
- wytrwałość,
- cierpliwość i tolerancja,
- dobroć,
- szacunek,
- czujność pedagogiczna.

Regulamin

1. Projekt jest przeznaczony dla społeczności przedszkolnej
2. Udział w projekcie jest bezpłatny
3. Termin realizacji projektu od 1.10.2020 r do 31.05.2021r.
4. Wszyscy chętni do udziału w projekcie mogą rejestrować się na portalu społecznościowym Facebook „Odkrywcy przyrody„ oraz zgłaszają chęć uczestnictwa wysyłając maila z imieniem, nazwiskiem, adresem placówki na adres mailowy odkrywamyprzyrodę2020@gmail.com do dnia 6.10.2020
5. W celu uzyskania certyfikatu, Uczestnik Projektu zobligowany jest do realizacji wszystkich 16 zadań (można je modyfikować, dostosować do wieku dzieci i specyfiki grupy), udziału w przynajmniej jednym webinarze projektu oraz do przygotowania relacji z zadań w postaci prezentacji.
Relacje z przebiegu Uczestnik publikuje na stronie FB projektu, oraz wysyła na adres mailowy odkrywamyprzyrodę2020@gmail.com każda relacja musi zawierać dane uczestnika i placówki
6. Nauczyciele zobowiązani są do uzyskania zgody rodziców dzieci na przetwarzanie wizerunku dziecka i udział w projekcie (do pobrania na stronie FB projektu)
7. Certyfikaty zostaną wysłane drogą elektroniczną
8. Termin wykonania zadań i umieszczenie relacji na stronie projektu to 10.06.2021 r.
9. Nauczyciele przygotowują sprawozdanie z realizacji projektu w dowolnej formie i przekazują autorom w celu przygotowania wspólnej publikacji (5 zdjęć z opisem działań i nazwą placówki)

Zadania nauczyciela realizującego projekt „Odkrywanie przyrody”:

Realizacja zadań przez dzieci będzie miała miejsce w terenie, poza budynkiem przedszkolnym zgodnie z założeniami podstawy programowej i zasadami kształtowania kompetencji kluczowych.

Kompetencje zdefiniowane w Zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady z 18 XII 2006r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie stanowią połączenie: wiedzy, umiejętności, postaw odpowiednich do sytuacji. Zalicza się do nich:

1. Porozumiewanie się w języku ojczystym
2. Porozumiewanie się w językach obcych
3. Kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne
4. Kompetencje informatyczne
5. Umiejętność uczenia się
6. Kompetencje społeczne i obywatelskie
7. Inicjatywność i przedsiębiorczość
8. Świadomość i ekspresja kulturalna.

W placówce na tablicy projektu rodzice każdego miesiąca będą otrzymywali informację na temat etapów jego realizacji.

W miesiącu października (może być zapisane w sposób obrazkowy):

Odkrywaliśmy :

Nauczyliśmy się

Bawiliśmy się

Każda grupa uczestników projektu z nauczycielem jako mentorem/przewodnikiem realizuje 16 działań w ciągu 8 miesięcy (1 października 2020 – 31 maj 2021).

Działania są systematyczne publikowane na stronie FB w celu dzielenia się dobrymi praktykami i prezentacji jakości wykonanych zadań. W każdym z ośmiu miesięcy przewidujemy 2 zadania do wykonania w dowolnie wyznaczonym przez grupę i nauczyciela czasie oraz miejscu.

Warto pamiętać o zapraszaniu ekspertów do naszych działań – mogą to być rodzice i inne osoby.

Dzieci mogą pracować indywidualnie, w małych zespołach lub całą grupą.

Październik

Zadanie 1. Przygotowanie kodeksu „Odkrywców przyrody”. Kodeks może być obrazkowy. Przygotowujemy też „Kuferek odkrywcy” z narzędziami niezbędnymi do naszych działań np: lupy, pęsety, menzurki, sznurki itp.

Dzieci zapoznajemy z tym, co wspólnie będziemy robić w terenie by zostać odkrywcami przyrody. Ustalamy wspólne zasady dla wszystkich.

Zadanie 2. Wspólnie przygotowujemy mapę terenu, na którym będziemy działać w ramach projektu – mapa dostosowana jest do indywidualnej przestrzeni danej placówki.

Listopad

Zadanie 3. Poznajemy drzewa w okolicy: tworzymy portfolio i wszystko to co jest bliskie dzieciom (zdjęcia, albumy, zabawy, wiersze, opowiadania itp.).

Oglądamy drzewa, określamy jego wiek poprzez mierzenie grubości pnia za pomocą wspólnie przyjętej miary.; sznurek, miara krawiecka (centymetr), kartka papieru itd.

Słuchamy drzew, robimy odbitki kory, określamy kierunki geograficzne, tworzymy listownik, nagrywamy szum drzew itp.

Zadanie 4. Mandale z wykorzystaniem materiału przyrodniczego znalezionego na wyznaczonym przez dzieci terenie.

Grudzień

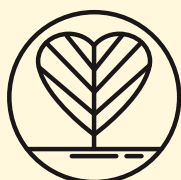
Zadanie 5. „Kałuże małe i duże”- badanie kałuż, poszukiwanie odpowiedzi skąd się wzięły, zwrócenie uwagi na obieg wody w przyrodzie, mierzenie objętości poprzez zbieranie wody deszczowej, kałuża jako lustro, co się w niej odbija itp.

Zadanie 6. „Drzewko dla zwierząt” – dokarmianie zwierząt w zimie, budowanie i zawieszanie karmników w różnych postaciach, obserwacja zwyczajów żywieniowych ptaków itp.

Styczeń

Zadanie 7. Gra terenowa na dowolny temat z wykorzystaniem przestrzeni wokół przedszkola i wcześniej przygotowanej mapy z zadania nr 1

Zadanie 8. „Zimowy teatr kukiełkowy” – z materiałów znalezionych w terenie tworzymy kukiełki i wystawiamy przedstawienie. Wspólne tworzenie scenariusza, reżyserowanie, nauka roli, konstruowanie teatru itp.

Luty

Zadanie 9. Zabawy i doświadczenia ze śniegiem lub lodem – zwrócenie uwagi na zmiany klimatu, susze, stopowienie, poznanie stanów skupienia wody; woda jako najdoskonalszy rozpuszczalnik, itp.

Zadanie 10. „Nasz wynalazek” przygotowanie wynalazku z materiału znalezionego w terenie, nazwanie go.

Marzec

Zadanie 11. Zabawy z wiatrem – wszystko to, co przyjdzie do głowy dzieciom – przygotowanie wiatromierza ogrodowego.

Zadanie 12. Kolory wiosny – poszukiwanie pierwszych zwiastunów wiosny – ptaki, zwierzęta (owady), rośliny, kwiaty itp. – obserwacja przez lornetkę, szkło powiększające, robienie albumu, poidłek dla zwierząt

Kwiecień

Zadanie 13 „Nasz ogródek”-pierwsze prace hodowlane – przygotowanie grządek, wysiew kwiatów do pojemników, założenie szklarni, ogródka ziołowego itp.

Zadanie 14. Pielęgnacja ogródka – prace hodowlano-pielęgnacyjne, badanie czynników wzrostu roślin, rola owadów, dżdżownic, zakładanie kompostownika, obieg materii ożywionej w przyrodzie

Maj

Zadanie 15. Co żyje na łące – poszukiwanie łąki i jej ukrytych skarbów przyrody, roślinność łąki, rośliny lecznicze; przemysłowe, ziołolecznictwo, owady, hodowla motyla, cykl rozrodczy żaby, itp., zielniki

Zadanie 16. Rodzinne spotkanie z przyrodą – zabawy wspólnie z rodzicami, konstruowanie szałasów, ognisko, quizy „Odkrywczy przyrody” co dzieci poznały, odkryły; konkurs na największe odkrycie przyrodnicze, oraz działanie kulminacyjne projektu – np. prezentacja PPT dla rodziców, filmiki nagrywane w ciągu całego roku, album jako pamiątkę odkrywców.

